

Lausunto hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Sisäministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi (SM032:00/2024).

Esityksen tarkoituksena on toteuttaa EU:n uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten edellyttämät muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Koska suuri osa säädöksistä on suoraan sovellettavia asetuksia, esityksessä ehdotetaan päällekkäisen kansallisen lainsäädännön kumoamista. Kansallista liikkumavaraa sisältävien säännösten osalta ehdotetaan sekä uutta kansallista lainsäädäntöä että voimassa olevan muuttamista. Kansallista liikkumavaraa sisältyy erityisesti toimivaltaisiin viranomaisiin, kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkintaan, oikeusapuun, muutoksenhakuun sekä vastaanottopalveluihin. Suurin osa ehdotetuista säädösmuutoksista kohdistuisi ulkomaalaislakiin ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin.

Esityksellä on merkittäviä vaikutuksia useiden kansallisten viranomaisten tehtäviin ja toimintaan. Ammattiliitto Pro on valtion pääsopijajärjestö ja keskitymme lausunnossamme henkilöstövaikutuksiin, erityisesti kiinnitetään huomiota Maahanmuuttoviraston, Rajavartiolaitoksen ja Oikeusrekisterikeskuksen tehtäviin, resursointiin sekä toimeenpanon edellytyksiin. Lausuntoa on pyydetty Pron jäsenyhdistys Maanpuolustuksen henkilökuntaliitto MPHL ry:tä. Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiasta.

SEULONTA

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

Esityksen mukaan Rajavartiolaitos, poliisi, Tulli ja Suojelupoliisi olisivat seulonta-asetuksen mukaisia seulontaviranomaisia. Rajavartiolaitoksen tehtävät lisääntyvät seulonta-asetuksen mukaisesti ja tehtäviin kuuluu jatkossa mm. laittomasti maahan tulleiden henkilöiden seulonta ja turvallisuusarviointi. Uusien tehtävien myötä on Rajavartiolaitoksen henkilöstölle turvattava riittävä koulutus EU-sääntelyn soveltamiseen, perusoikeuksien huomioimiseen ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja kohtaamiseen. Lisäksi resurssien on oltava riittäviä ja joustavia, jotta ne voidaan nopeasti kohdentaa uudelleen laajamittaisen maahantulon tilanteissa. Uusien tehtävien lisäksi seulonta-asetus tuo muitakin velvoitteita, esimerkiksi seulonnan lyhytkestoisten aikamääreiden osalta, ja lakisääteisten tehtävien turvaamiseksi on viranomaisille taattava riittävät henkilöstöresurssit.

ESITYSTÄ KOSKEVAT MUUT HUOMIOT

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

Esityksellä on merkittäviä vaikutuksia useiden kansallisten viranomaisten tehtäviin ja toimintaan.

Maahanmuuttoviraston tehtäväkenttä laajenee merkittävästi muun muassa kansainvälisen suojelun hakemusten alkuvaiheen käsittelyssä, monitieteisissä iän arvioinneissa, tietojärjestelmävastuissa sekä maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämisessä. Nämä tehtävät edellyttävät uudenlaista erityisosaamista ja lisäävät viraston oikeudellista vastuuta. Kuten esityksessäkin todetaan mm. oikeudellisen neuvonnan osalta: ”Maahanmuuttoviraston olisi lisäksi varmistettava oikeudellista neuvontaa antavien riittävä perehtyneisyys kansainvälisen suojelun myöntämistä koskevaan menettelyyn ja vastuussa olevan jäsenvaltion määräämismenettelyyn tarjotakseen hakijoille laadukasta, oikeaa ja ajantasaista neuvontaa.”

Lisäksi esityksessä todetaan: ”Oikeusavun rajaamisen arvioidaan myös joissain tapauksissa hidastavan kokonaisprosessia ja lisäävän hallinto-oikeuden Maahanmuuttovirastolle palauttamia hakemuksia sekä myöhäisempiä hakemuksia ja näin aiheuttavan lisäkustannuksia viranomaistoimintaan sekä hakijoiden vastaanottoon. Näin tapahtui, kun oikeusapua rajattiin

vuosina 2016–2021. Tällaisten vaikutusten konkretisoituminen sellaisenaan ja samassa mittaluokassa uudelleen on kuitenkin epätodennäköistä, koska tilanne kyseisinä vuosina laajamittaisen maahantulon aiheuttaman kriisin jälkeen oli hyvin toisenlainen kuin nyt Maahanmuuttoviraston toiminnan ollessa vakiintunutta, henkilöstön kokenutta ja hakijamäärä hyvin alhainen.” Ammattiliitto Pro muistuttaa, että Maahanmuuttovirastoon on kohdistunut mittavia leikkauksia viime vuosina valtionhallinnon tuottavuusohjelman seurauksena. Kun viraston voimavaraksi esityksessäkin tunnistetaan kokenut ja vakiintunut henkilöstö, on työhyvinvoinnista sekä valtion työnantajakuvasta huolehdittava mittavien säästöjen keskellä. Työn tekemiseen ja työssä jaksamiseen on varattava riittävät resurssit.

Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuu lisätehtäviä ja lisämenoja seulonta-asetuksen täytäntöönpanosta. Ammattiliitto Pro korostaa, että uusiin lakisääteisiin tehtäviin on varattava riittävät henkilöstöresurssit sekä resurssit mm. tietojärjestelmämuutoksiin. On myös huomioitava, että uudet tehtävät ja uudet tietojärjestelmät edellyttävät henkilöstön koulutusta ja perehdytystä. Kuten esityksessäkin todetaan: *”Rikos- ja sakkorekisteritietojen luovuttaminen kansallisille seulontaviranomaisille edellyttää Oikeusrekisterikeskuksen toimintatapojen ja tietojärjestelmien osin merkittäväkin kehittämistä. Tämä johtuu erityisesti seulontaviranomaisten tarpeesta saada tietoja rikos- ja sakkorekistereistä myös virka-ajan ulkopuolella henkilötunnuksettomistakin henkilöistä. Rekisteritiedot molemmista rekistereistä olisi luovutettava nopeasti, jotta kansallinen seulontaviranomainen voi noudattaa asetuksessa säädettyjä määräaikoja lausunnon antamiseksi tai seulonnan suorittamiseksi.”* Muutokset vaativat viraston sisäistä kehitystyötä, tietojärjestelmien kehittämistä sekä riittävää varautumista tilanteisiin, joissa tietopyyntöjen määrä kasvaa nopeasti. Oikeusrekisterikeskuksen osalta on tärkeää varmistaa, että tietosuoja- ja tietoturvakysymykset ovat asianmukaisesti huomioituja myös kiireellisissä ja poikkeuksellisissa tilanteissa.

Ammattiliitto Pro huomauttaa, että esityksen arviot sen vaikutuksista perustuvat pääosin maltillisiin hakijamääriin. Esityksessä tulisikin tarkastella vaikutuksia myös vaihtoehtoisilla skenaarioilla, ei vain maltillisten arvioiden tai nykytilanteen pohjalta. Pro esittääkin, että vaikutusarvioihin lisätään myös vaihtoehtoiset skenaariot, joissa maahantulo kasvaa merkittävästi. Vaikka tällaisten tilanteiden ennakointi on haastavaa, on viranomaisten toiminnan jatkuvuuden ja oikeusturvan kannalta välttämätöntä arvioida etukäteen, mitä suuremmat hakijamäärät tarkoittaisivat henkilöstöresurssien, koulutustarpeiden, tietojärjestelmien ja viranomaisten välisen yhteistyön näkökulmasta.

Ammattiliitto Pro korostaa, että muutostilanteet virastoissa ja viranomaisten työtehtävissä edellyttävät hyvää henkilöstöpolitiikkaa. On huomattava, että viranomaisiin on viime vuosina kohdistunut merkittäviä säästöjä, minkä vuoksi henkilöstön jaksamiseen, työhyvinvointiin ja osaamisen kehittämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Erityisesti säästöjen toimeenpanon alkuvaiheessa korostuvat muutosjohtamisen tarve, perehdytys uusiin menettelyihin sekä henkilöstön työhyvinvoinnin tukeminen.

Ammattiliitto Pro

Minea Pyykönen
Johtaja